

ORDIN nr. 5003 din 2 decembrie 2014 privind aprobarea programelor școlare pentru învățământ primar, clasele a III-a și a IV-a

În conformitate cu prevederile art. 65 alin. (4) din Legea educației naționale nr. [1/2011](#), cu modificările și completările ulterioare,
În temeiul Hotărârii Guvernului nr. [185/2013](#) privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației Naționale, cu modificările și completările ulterioare,
ministrul educației naționale emite prezentul ordin.

Art. 1

Se aprobă lista programelor școlare pentru învățământ primar, clasele a III-a și a IV-a, cuprinsă în anexa nr. 1^{*)}, care face parte integrantă din prezentul ordin.

Art. 2

Se aprobă programele școlare pentru clasele a III-a și a IV-a, cuprinse în anexa nr. 2^{*)}, care face parte integrantă din prezentul ordin.

Art. 3

(1) Programele școlare pentru clasa a III-a, cuprinse în anexa nr. 2, se aplică în sistemul de învățământ începând cu anul școlar 2015-2016.

(2) Programele școlare pentru clasa a IV-a, cuprinse în anexa nr. 2, se aplică în sistemul de învățământ începând cu anul școlar 2016-2017.

Art. 4

Direcția generală educație și învățare pe tot parcursul vieții, Direcția generală învățământ în limbile minorităților, Direcția generală management, resurse umane și rețea școlară națională, Institutul de Științe ale Educației, inspectoratele școlare județene, respectiv inspectoratul școlar al municipiului București, conducerile unităților de învățământ duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

Art. 5

Prezentul ordin sa publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației naționale,
Remus Pricopie

^{*)} Anexele nr. 1 și 2 se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 24 bis, care se poate achiziționa de la Centrul pentru relații cu publicul al Regiei Autonome "Monitorul Oficial", București, șos. Panduri nr. 1.

Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 24 din data de 13 ianuarie 2015

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Programa școlară
pentru disciplina**

**ISTORIE
CLASA a IV-a**

București, 2014

Nota de prezentare

Programa școlară pentru disciplina *Istorie* reprezintă o ofertă curriculară pentru clasa a IV-a din învățământul primar. Disciplina este prevăzută în planul-cadru de învățământ în aria curriculară *Om și societate*, având un buget de timp de 1 oră/săptămână.

Programa școlară pentru disciplina *Istorie* propune ca finalitate a învățării familiarizarea elevilor cu trecutul, prin utilizarea unor mijloace și contexte de învățare adecvate vârstei. Forma actuală a programei consolidează opțiunea pentru un parcurs de cunoaștere în care elevii fac cunoștință cu trecutul pornind de la situații familiare (fapte, evenimente legate de trecutul familiei sau al localității natale) și continuă cu teme care se situează la mai mare distanță în timp și spațiu.

Concepția pe care se întemeiază programa integrează aspecte care au în vedere, deopotrivă, ținte europene în domeniul educației, asumate prin legislația națională, dezvoltări actuale din domeniul științelor învățării și valorificarea bunelor practici de aplicare a curriculumului școlar în România și în alte țări.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele sunt ansambluri structurate de cunoștințe, abilități și atitudini dezvoltate prin învățare, care permit identificarea și rezolvarea unor probleme specifice unui domeniu sau a unor probleme generale, în contexte particulare diverse.

Competențele generale sunt competențele dezvoltate prin studierea istoriei în învățământul primar.

Competențele specifice se formează pe parcursul unui an școlar, sunt derivate din competențele generale și reprezintă etape în dobândirea acestora. Competențele specifice sunt însoțite de exemple de activități de învățare, care constituie modalități de organizare a activității didactice în scopul realizării competențelor. Programa școlară propune, cu caracter de exemplu, diferite tipuri de activități de învățare, care integrează strategii didactice și care valorifică experiența concretă a elevului. Cadrul didactic are libertatea de a utiliza exemplele de activități de învățare pe care le propune programa școlară, de a le completa sau de a le înlocui, astfel încât acestea să asigure un demers didactic adecvat situației concrete de la clasă. Se asigură, în acest fel, premisele aplicării contextualizate a programei școlare și proiectării unor parcursuri de învățare personalizate, pornind de la specificul dezvoltării elevilor.

Conținuturile învățării sunt organizate pe domenii și reprezintă achiziții de bază, mijloace informaționale prin care se urmărește realizarea competențelor. Modul de abordare propus integrează istoria locală în istoria națională și pe aceasta în istoria universală. Alături de studierea evenimentelor, actuala programă propune o perspectivă culturală, oferind elevilor ocazia de a afla despre alte popoare europene, despre ocupații, mod de viață, obiceiuri, influențele reciproce sau despre conducătorii care le-au făcut onoare. Astfel, elevii din învățământul primar iau contact succint cu noțiuni și informații ce urmează a fi consolidate pe parcursul ciclurilor gimnazial și liceal.

Sugestiile metodologice au rolul de a orienta cadrul didactic în utilizarea programei școlare, oferind suport pentru proiectarea demersului didactic și pentru realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul disciplinei și cu particularitățile de vârstă ale elevilor.

Demersurile de predare-învățare-evaluare propuse prin actuala programă se situează într-un context mai larg, conturat în câteva documente europene relevante:

- Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC);
- Recomandarea Consiliului Europei privind predarea istoriei (15/2001);
- Convenția UNESCO pentru păstrarea/salvarea patrimoniului intangibil (2003);
- OMECT privind dezvoltarea problematicii diversității în curriculumul național (1529/18.07.2007).

Competențe generale

- 1. Localizarea în timp și în spațiu a evenimentelor istorice studiate**
- 2. Explorarea surselor relevante pentru a înțelege fapte și evenimente din trecut și din prezent**
- 3. Utilizarea termenilor istorici în diferite situații de comunicare**
- 4. Formarea imaginii pozitive despre sine și despre ceilalți**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Localizarea în timp și în spațiu a evenimentelor istorice studiate

Clasa a IV-a
<p>1.1. Ordonarea cronologică a unor evenimente din viața familiei, a faptelor prezentate într-o situație de învățare</p> <ul style="list-style-type: none">- alcătuirea și prezentarea unei axe a timpului pe care să se reprezinte evenimente din viața personală, viața familiei sau istoria localității natale- alcătuirea și prezentarea arborelui genealogic al familiei, folosind o schemă dată- alcătuirea unui jurnal personal sau al clasei folosind enunțuri, desene, fotografii despre evenimente la care au participat în cadrul comunității- prezentarea unor albume personale cu fotografii din istoria familiei sau a comunității- citirea și discutarea unor biografii ale unor personalități din diferite domenii (istoric, literar, artistic etc.), ținând cont de încadrarea în timp- precizarea evenimentelor dintr-un text citit /audiat folosind expresii precum: la început/mai întâi/prima dată, apoi/după aceea, la urmă în final/în același timp etc.- aranjarea unei succesiuni de enunțuri după ordinea logică de desfășurare a evenimentelor și în funcție de factorul timp- participarea la jocuri de rol/dramatizări ale unor povestiri și legende istorice cunoscute- vizionarea și discutarea unor secvențe din filme istorice/reportaje TV, respectând ordinea desfășurării evenimentelor- alcătuirea de axe cronologice privind succesiunea unor evenimente/procese istorice
<p>1.2. Localizarea în spațiu a evenimentelor istorice</p> <ul style="list-style-type: none">- observarea hărților digitale și a simulărilor confruntărilor armate, folosind TIC- localizarea pe harta fizică a României a unor locuri/zone de importanță istorică- familiarizarea cu simbolistica fundamentală din mediul cartografic (forme de relief, reprezentări convenționale pentru peisajul antropoc și de geografie umană)- descrierea unor fotografii ilustrând locuri, clădiri, preocupări ale oamenilor din localitatea natală sau din alte regiuni- lectura unor texte care ilustrează legătura dintre om și mediu (ocupații, locuințe, obiceiuri)
<p>1.3. Recunoașterea preocupării oamenilor pentru raportarea la timp și spațiu</p> <ul style="list-style-type: none">- realizarea unui jurnal al familiei care să conțină date și locuri importante, ordonate cronologic- studierea unor izvoare istorice scrise în care sunt menționate date, perioade de timp și nume de locuri- realizarea unor hărți/organizatori grafici care exemplifică măsurarea timpului în istorie (deceniu, secol, mileniu)- realizarea unei „istorii a măsurării timpului” pe baza informațiilor selectate din enciclopedii tipărite sau online- valorificarea informațiilor dobândite prin vizite la muzee, case memoriale, situri arheologice

2. Explorarea surselor relevante pentru a înțelege fapte și evenimente din trecut și din prezent

Clasa a IV-a
<p>2.1. Identificarea de surse istorice utilizând o varietate de instrumente, inclusiv tehnologiile de informare și comunicare</p> <ul style="list-style-type: none">- căutarea de surse de informare despre o temă istorică pusă în discuție- observarea dirijată a diferitelor tipuri de surse care să ofere informații din prezent și din trecut, în timpul lecțiilor desfășurate în școală sau în afara ei (de exemplu, muzee, case memoriale, biblioteci)- citirea și comentarea unor imagini/fotografii- descrierea unor fotografii ilustrând locuri, clădiri, preocupări ale oamenilor din localitatea natală

Clasa a IV-a

2.2. Aplicarea unor procedee simple de analiză a surselor pentru a identifica informații variate despre trecut

- realizarea de portofolii pe teme istorice, folosind Internetul și enciclopedii în format electronic etc. ca surse de informare
- observarea hărților digitale și a simulărilor confruntărilor armate etc., folosind TIC
- discuții în grup despre faptele petrecute în trecutul îndepărtat sau apropiat
- exerciții de prezentare a ceea ce i-a impresionat în legătură cu un eveniment istoric
- formularea unor predicții asupra firului narativ al unor legende/povestiri istorice, pornind de la un fapt de însemnătate istorică
- redactarea unor compuneri în care să fie exprimată atitudinea față de anumite evenimente
- redactarea de texte având la bază modele ale unor personalități din istorie („Aș dori să fiu ca ...”)
- realizarea unor proiecte de grup care să evidențieze rolul personalităților în derularea evenimentelor de însemnătate istorică
- selectarea informațiilor oferite de sursele istorice pe baza unui plan de idei dat

2.3. Identificarea, pe baza surselor, a cauzelor, a consecințelor și a elementelor care s-au schimbat sau nu într-o anumită perioadă de timp

- prezentarea unor evenimente istorice drept consecințe ale altor evenimente
- exerciții de precizare a cauzelor/consecințelor unor fapte/evenimente istorice
- prezentarea stilului de viață al oamenilor din diferite perioade de timp
- analiza unor imagini care prezintă același loc în diferite perioade de timp/ momente istorice
- prezentarea unor fotografii de familie care evidențiază evoluția unor persoane sau felul în care un loc s-a schimbat/a rămas neschimbat de-a lungul timpului
- realizarea unor albume sau postere despre localitatea natală, școala, locuri cunoscute/îndrăgite
- realizarea unor expoziții de desene/picturi/colaje care arată felul în care au evoluat uneltele, armele, vestimentația oamenilor, arhitectura locuințelor

3. Utilizarea termenilor istorici în diferite situații de comunicare

Clasa a IV-a

3.1. Recunoașterea unor termeni istorici în cadrul unor surse accesibile

- lectura unor texte/surse istorice cu creionul în mână
- deducerea sensului unui cuvânt/termen istoric prin raportare la textul citit sau la mesajul audiat
- lectura unui text cu conținut istoric utilizând metoda SINELG
- realizarea unor organizatori grafici care susțin înțelegerea informațiilor din texte/surse istorice

3.2. Utilizarea corectă a termenilor istorici accesibili în situații de comunicare orală și scrisă

- povestirea unor evenimente/fapte istorice, utilizând termenii învățați
- povestirea unor evenimente semnificative din viața personală sau activitatea școlară, trăite sau proiectate în viitor, folosind verbe la timpuri potrivite
- repovestirea unor legende și povestiri istorice
- completarea unor texte lacunare
- realizarea și prezentarea unor proiecte individuale și de grup pe diferite teme istorice
- alcătuirea și rezolvarea de rebusuri pe teme istorice
- completarea unui jurnal cu dublă intrare în urma lecturii unui text/a vizionării unui film cu conținut istoric
- realizarea unor compuneri/desene/schițe/scenarii simple pornind de la informațiile selectate dintr-o sursă consultată individual sau în grup
- realizarea prezentării unei personalități istorice/a unui eveniment istoric
- realizarea unor afișe pentru promovarea unor serbări/concursuri cu tematică istorică
- dramatizarea unor lecturi istorice cunoscute
- exprimarea propriei păreri referitoare la un eveniment istoric, la faptele unei personalități istorice
- studii de caz simple, pe baza unor întâmplări din lecturi cu conținut istoric
- completarea unor jurnale de învățare după participarea la sărbători locale tradiționale sau prilejuite de evenimente istorice sau după vizitarea unor muzee și case memoriale

4. Formarea imaginii pozitive despre sine și despre ceilalți

Clasa a IV-a

4.1. Determinarea semnificației unor evenimente din trecut și din prezent

- formularea de întrebări și răspunsuri referitoare la evenimente din trecut, persoane și locuri cu semnificație istorică
- citirea unor lecturi istorice și povestirea faptelor istorice prezentate
- extragerea informațiilor esențiale dintr-un text cu conținut istoric
- lectura unui text cu conținut istoric și prezentarea ideilor esențiale, în perechi
- prezentarea unor evenimente utilizând organizatori grafici
- realizarea unor discuții în grup despre fapte/evenimente/personalități istorice
- exerciții de stabilire a unor relații evidente între evenimente istorice prezentate/cunoscute
- realizarea unui cvintet pornind de la un termen cheie/numele unei personalități istorice/numele unui eveniment istoric
- realizarea și prezentarea unor proiecte tematice
- prezentarea impresiilor după vizite la muzee și case memoriale

4.2. Recunoașterea asemănărilor și deosebirilor dintre sine și celălalt, dintre persoane și grupuri

- identificarea unor modalități în care ar fi putut acționa în anumite împrejurări din viața personală (de exemplu, exerciții de tipul „Ce ai făcut atunci ...?, Ce ai fi putut face ...? Ce ai face acum ...?”)
- discuții în grup referitoare la faptele unor personalități istorice, modul în care au influențat desfășurarea unor evenimente
- selectarea, pe baza surselor istorice, a asemănărilor și deosebirilor între fapte/evenimente, personalități
- stabilirea cu ajutorul organizatorilor grafici a asemănărilor și deosebirilor dintre fapte/evenimente, personalități, monumente
- redactarea unor texte în care să se evidențieze atitudinea față de fapte/evenimente, personalități din trecut

4.3. Manifestarea unei atitudini deschise în cazul unor situații care presupun comunicarea

- solicitarea unei explicații referitoare la informațiile de detaliu și termenii specifici dintr-un text cu conținut istoric/sursă accesibilă
- participarea la dialoguri pe teme istorice, aducând în discuție informații sau exprimându-și propria părere despre evenimente și personalități istorice
- formularea de întrebări și răspunsuri referitoare la faptele discutate
- selectarea unei informații dintr-un text istoric/sursă și motivarea alegerii făcute
- concursuri pe teme istorice tip „Cine știe câștigă”, la nivelul clasei sau între clase
- realizarea unei mape a clasei „Știați că?”, fiecare elev având posibilitatea să completeze cu informații pe care le consideră relevante pentru subiecte discutate sau descoperite pe parcursul cercetărilor personale
- realizarea pe grupe a unor postere/afișe pentru comemorarea/sărbătorirea unor evenimente/personalități
- proiectarea și realizarea unui colț muzeistic al clasei și utilizarea obiectelor colecționate în diferite ocazii
- realizarea și prezentarea unor jurnale de călătorie

Conținuturi

Domenii	CLASA a IV-a
Trecutul și prezentul din jurul nostru	<p>Noțiuni introductive: trecut-prezent (mileniu, secol, deceniu, epocă istorică), spațiu istoric, surse istorice</p> <p>Familia: trecutul familiei, sărbători de familie, timpul liber, activitățile cotidiene</p> <p>Comunitatea locală și națională: teritoriu, locuințe și viață cotidiană, tradiții, sărbători, religie, monumente ale eroilor</p> <p>Comunități ale minorităților pe teritoriul de azi al României</p> <p>Copilăria de ieri și de azi în comunitatea locală</p> <p>Popoare de ieri și de astăzi: localizare pe hartă, ocupații, tradiții, obiceiuri, sărbători</p> <p>Cunoașterea lumii prin călători</p>
Epoci, evenimente și personalități	<p>Antichitatea</p> <ul style="list-style-type: none"> - Legende și scrieri ale anticilor despre daci și romani <p>Evul Mediu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Figuri legendare de voievozi, domnitori și conducători locali în opere literare și istorice - Transilvania - spațiu multietnic. Sat și oraș în Transilvania medievală - Istorici și cronicari despre personalități ale minorităților <p>Epoca modernă</p> <ul style="list-style-type: none"> - Al.I. Cuza și Unirea - Carol I și independența, Carol Davila - Eroi ai Primului Război Mondial - Ferdinand și Marea Unire - România la cumpăna dintre milenii
Cultură și patrimoniu	<p>Locuri istorice din comunitate: mănăstiri, străzi și case istorice din comunitate, monumente ale eroilor, monumente reprezentative ale comunităților etnice din România</p> <p>Locuri cu importanță istorică pentru România:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Așezări și construcții dacice, grecești și romane (orașele grecești de pe malul Mării Negre) - Castele și cetăți martore ale evenimentelor istorice - Construcții religioase și ctitorii lor <p>Monumente și locuri incluse în patrimoniul UNESCO</p>

Conținuturi recomandate pentru teme din programă

Datorită specificului lor, câteva dintre temele propuse de programă sunt formulate în termeni generali. În funcție de interesele elevilor, de resursele didactice, de elemente suport pe care le poate oferi școala, profesorul va opta pentru cel puțin unul dintre conținuturile recomandate.

Popoare de ieri și se astăzi: Dacii, romanii, grecii, galii, slavii, turcii, românii, francezii, ungurii, germanii, rușii, sârbii, bulgarii

Cunoașterea lumii prin călători: Marco Polo, Cristofor Columb, Magellan, Badea Cârțan, Spătarul Milescu, Emil Racoviță, Alexander Csoma de Korosi, exploratori ai secolului XX

Legende și scrieri ale anticilor despre daci și romani: fragmente din Herodot, Strabon, Cassius Dio

Figuri legendare de voievozi, domnitori și conducători locali în opere literare și istorice: Gelu, Dragoș, Basarab, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul

Construcții religioase și ctitorii lor: Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Neagoe Basarab, Antim Ivireanu, Constantin Brâncoveanu

Monumente și locuri incluse în patrimoniul UNESCO: fortificațiile dacice din Munții Orăștie, așezările săsești cu biserici fortificate din Transilvania, orașul Sighișoara, bisericile din lemn din Maramureș, bisericile pictate din Nordul Moldovei.

Sugestii metodologice

Punerea în aplicare a programei reprezintă etapa în care un document curricular general se adecvează la diversitatea contextelor educaționale, o etapă care implică deopotrivă aspecte tehnice, dar și o provocare a creativității și inovației didactice.

Proiectarea activității didactice

Lectura personalizată a programei școlare are scopul de a identifica modalitățile concrete de aplicare a programei școlare la un context educațional specific. Documentele de proiectare elaborate de către profesor (planificarea calendaristică și proiectele unităților de învățare) oferă profesorului răspunsuri la următoarele întrebări:

- În ce scop voi face? (sunt identificate, în acest fel, competențe în cadrul respectivei unități de învățare).
- Cum voi face? (sunt determinate activitățile de învățare; activitățile de învățare pot fi selectate dintre exemplele oferite de programa școlară sau pot fi propuse de către fiecare cadru didactic).
- Ce conținuturi voi folosi? (sunt selectate, concretizate și organizate conținuturile).
- Cu ce voi face? (sunt analizate resursele, de exemplu, resurse materiale, inclusiv resurse TIC, de timp, forme de organizare a clasei de elevi).
- Cât s-a realizat? (se stabilesc instrumentele de evaluare care trebuie să evidențieze progresul înregistrat de fiecare elev în raport cu el însuși pe parcursul dobândirii competențelor prevăzute de programă).

Elaborarea planificării calendaristice implică: identificarea unităților de învățare, stabilirea succesiunii acestora, corelarea competențelor specifice și a conținuturilor și alegerea celor mai relevante activități de învățare, alocarea de timp pentru parcurgerea respectivelor unități de învățare.

Prin realizarea proiectelor de unități de învățare, profesorul valorifică deplin contextul educațional în care își desfășoară activitatea. Câteva dintre facilitățile pe care le oferă acest document de proiectare sunt:

- centrarea pe elementele „acționale” ale programei, care conduc la achiziții ale învățării: cunoștințe, abilități, atitudini;
- integrarea evaluării în demersul de predare-învățare; relația dintre învățare și evaluare este bine stabilită, prin cele două segmente de evaluare pe care le include unitatea de învățare;
- accentul nu mai cade pe activitatea profesorului ca ofertant de cunoaștere „de-a gata”, ci pe modul în care selectează, organizează/realizează activitățile de învățare prin care elevul va lua parte la construirea cunoașterii.

Elaborarea strategiilor de predare-învățare-evaluare

Orientarea demersului didactic pornind de la competențe determină utilizarea unor metode active care pot contribui la:

- crearea unui mediu educațional care încurajează interacțiunea socială pozitivă;
- exersarea lucrului în echipă, a îndeplinirii unor roluri specifice în grupuri de lucru, a cooperării cu persoane diferite în realizarea unei sarcini de lucru;
- realizarea unor conexiuni cu achiziții dobândite prin studiul altor discipline de învățământ;
- utilizarea, în activitatea didactică, a calculatorului ca mijloc modern de instruire, care să permită utilizarea tehnologiei informației și a comunicațiilor, în vederea desfășurării unor lecții interactive, atractive.

Strategii didactice recomandate pentru dezvoltarea competențelor

a. Utilizarea termenilor istorici în diferite situații de comunicare

Abordarea modernă, presupune ca profesorul clasei să fie preocupat să creeze ocazii de învățare semnificativă pentru elevii săi, iar metodele pe care le va folosi reprezintă mijloacele prin care sunt configurate activitățile de învățare ale elevilor.

Astfel, pentru competența specifică *Recunoașterea unor termeni istorici în cadrul unor surse accesibile*, activitatea de învățare *Realizarea unor organizatori grafici de tip ciorchine pe baza lecturii/audierii unor mesaje cu conținut istoric* se poate utiliza prin mai multe tehnici de organizare, cum ar fi: tabelul conceptelor, diagrama Venn, diagrama SPIDER MAP (pânza de păianjen), tabelul T. *Organizatorul grafic* este o metodă de învățare antrenantă, asigură transferul cunoștințelor, formează deprinderi și abilități de lucru. De asemenea, poate fi folosită și în evaluare, ca parte a predării - sub forma unor secvențe de recapitulare a unor noțiuni teoretice sau la finalul unei unități de conținut.

O altă metodă interactivă ce poate fi utilizată este metoda SINELG (Sistemul Interactiv de Notare pentru Eficientizarea Lecturii și Gândirii) care permite elevului să citească și să înțeleagă în mod activ un conținut/text istoric. Ca metodă, SINELG poate fi utilizată pentru etapa de realizare a sensului – învățare, înțelegere, iar cunoștințele anterioare ale elevilor se folosesc ca bază de plecare pentru lectura/ascultarea textului.

Competența specifică *Utilizarea corectă a termenilor istorici accesibili în situații de comunicare orală și scrisă* este prezentă în programă însoțită de o gamă de sugestii privind activitățile de învățare. Lista poate fi îmbogățită în activitatea curentă și de alte tipuri de activități de învățare, cadrul didactic având libertatea să aleagă în funcție de particularitățile clasei de elevi și ritmul de lucru. Se recomandă alternarea formelor de organizare a activității elevilor în echipe, pe grupe, individual, iar în conducerea activității, crearea motivației, încurajarea elevilor prin dozarea sarcinilor de lucru, stimularea interesului pentru studiul istoriei prin redactarea de articole în revista clasei (despre evenimente istorice studiate, transmiterea unui mesaj către o personalitate istorică studiată sau realizarea unei fișe de personaj).

Pentru evaluare se recomandă fișe de lucru, fișa de observare a comportamentului elevului în cadrul activităților de grup, rezolvarea de rebusuri pe teme istorice, probe/teste care să conțină itemi obiectivi și semiobiectivi, Tehnica 3-2-1, examinări orale.

b. Explorarea surselor relevante pentru a înțelege evenimente din trecut și din prezent

Istoria este una dintre disciplinele care pot asigura pregătirea elevilor pentru evaluarea de la finalul clasei a IV-a, unde itemii de evaluare sunt construiți după principiile testărilor internaționale (PIRLS). Această testare acordă ponderi egale materialelor destinate celor două scopuri ale lecturii: *lectura în scop literar și lectura în scopul achiziționării și utilizării informației*.

Sursele istorice scrise, textele istorice pot asigura elevului depășirea stadiului achiziției de cunoștințe, folosindu-se de acestea în scopul dezvoltării gândirii și modului de acțiune. Textele istorice sunt, de regulă, *texte cronologice* care prezintă ideile în secvențe ordonate temporal sau se referă la evenimente, fapte istorice sau scrisori. Pot fi utilizate și *texte necronologice*, care prezintă ideile organizate logic, argumentele, contraargumentele sau punctele de vedere fiind folosite pentru a susține evidența; acestea sunt prezentate în diferite forme cum ar fi liste, diagrame, grafice, hărți.

Lectura aprofundată a acestor tipuri de texte îi conduce pe elevi spre patru categorii de performanță vizate de itemi, identificate sub forma celor patru procese majore ale înțelegerii lecturii:

- *Extragerea informațiilor explicit formulate.*
- *Formularea unor concluzii directe.*
- *Interpretarea și integrarea ideilor și informațiilor.*
- *Examinarea și evaluarea conținutului, a limbajului și a elementelor textuale.*

Lectura de profunzime implică nu numai *abilitatea de a construi înțelesuri dintr-o varietate de texte, ci și comportamente și atitudini care sprijină lectura și învățarea* pe tot parcursul vieții.

Având în vedere contextele de învățare prezentate, următoarele metode folosite în studierea textelor/surselor istorice, asigură copiilor înțelegerea lecturii și, implicit, favorizează formarea unui bagaj de informații istorice și utilizarea corectă a unor termeni de specialitate accesibili:

- *lectura unui text cu creionul în mână și revenirea pe text;*
- *SINELG (Sistem interactiv de notare și evaluare a lecturii și gândirii);*
- *lectura cu predicții;*
- *lectura în perechi;*
- *organizatori grafici (Ciorchine, Explosia stelară, diagrama Venn-Euler, lanțul evenimentelor);*
- *metoda Cadrelor;*
- *învățarea dirijată cu ajutorul fișelor de lucru;*
- *Știu-Vreau să știu-Am învățat;*
- *Răspunde-Aruncă-Interoghează;*
- *Tabelul conceptelor;*
- *Jurnalul cu dublă intrare etc.*

Profesorii sunt încurajați să utilizeze strategii de predare centrate pe elev, care contribuie la dezvoltarea abilităților de învățare și de gândire critică într-un climat de respect în sala de clasă.

Eficientizarea procesului de învățare se bazează pe câteva repere fundamentale:

- învățarea interactivă, care presupune folosirea unor strategii de învățare focalizate pe cooperarea, colaborarea și comunicarea între elevi la activitățile didactice, precum și pe interacțiunea dintre cadre didactice și elevi;
- elaborarea în comun a obiectivelor învățării/explicarea a ceea ce se așteaptă de la elevi;
- dimensiunea aplicativă și feedbackul – orice proces de învățare este mai eficient și mai ușor de înțeles dacă informațiile prezentate sunt aplicate în situații reale de viață;
- modalitățile de sprijin în actul învățării.

Se recomandă folosirea metodelor de învățare activ-participative care îl apropie pe elev de obiectul de studiu *Istorie*, transformând-o într-o poveste, într-o sursă de exemple pentru organizarea propriei vieți, care să ajute la formarea de atitudini și comportamente, dar și la familiarizarea cu valori.

La acest deziderat contribuie lecția-dosar care poate fi folosită atunci când se abordează temele:

- *Comunitatea locală și națională.*
- *Copilăria de ieri și de azi în comunitatea locală.*
- *Cunoașterea lumii prin călători.*
- *Popoare de ieri și de astăzi.*
- *Figuri legendare de voievozi, domnitori și conducători locali în opere literare și istorice.*
- *România la cumpăna dintre milenii.*

Este recomandată folosirea unor metode cu dublu scop, de învățare și de evaluare, precum proiectul și portofoliul.

Proiectul începe în clasă, prin definirea și înțelegerea sarcinii de lucru, eventual și prin începerea rezolvării acesteia și se continuă acasă, pe parcursul a câtorva zile sau săptămâni. În acest timp elevii se consultă permanent cu învățătorul. Proiectul se încheie tot în clasă, prin prezentarea în fața colegilor a unui raport asupra rezultatelor obținute și a produsului realizat de către autor/autori.

Evaluarea portofoliului se poate face pentru fiecare produs, în momentul realizării acestuia, sau global, la finalul unei perioade stabilite împreună cu elevii, după criteriile anunțate și discutate în prealabil.

c. Formarea atitudinii pozitive față de sine și față de ceilalți

Unele dintre activitățile de învățare sugerate pentru aceste competențe pot fi valorizate și din perspectiva evaluării achizițiilor cunoștințelor și abilităților prin rezultatele activităților de învățare. Astfel, organizarea de concursuri pe echipe, bazate pe diferite conținuturi din programă evidențiază, la nivelul echipelor participante și a interacțiunii cu partenerii de echipă, colaborarea în vederea obținerii celor mai bune performanțe. În acest sens, concursurile de tipul *Cine știe câștigă* sau cele organizate cu ocazia zilei de 24 Ianuarie, Zilei Naționale a României permit învățătorului să evalueze, pe lângă elementele de conținut și gradul de implicare a elevilor, modul cum interacționează cu colegii pentru atingerea unui scop comun. Realizarea proiectelor, posterelor sau afișelor facilitează anunțarea unor criterii de apreciere, de la elementele de conținut la cele estetice. În același timp, este valorizată contribuția fiecăruia dintre membrii echipei la obținerea rezultatului, precum și aptitudinilor individuale ale fiecăruia. De exemplu, un poster se poate evalua pe baza unor criterii precum: *prezența elementelor de conținut istoric folosite adecvat, contribuția individuală la realizarea posterului, aspectul estetic.*

Organizarea conținuturilor

Opțiunile în privința conținuturilor au avut în vedere criteriul accesibilității (dacă pot fi înțelese și însușite de către elevi), respectiv cel al relevanței aplicative a acestora (dacă conținuturile sunt semnificative și relevante pentru existența cotidiană și pentru experiența de viață a tuturor elevilor).

Principiul istoriei integrate, însemnând valorificarea contextului european/internațional în învățarea istoriei naționale este cel care a determinat selecția și organizarea conținuturilor.

Majoritatea temelor propun conținuturi care vizează istoria națională și cea europeană. Când va aplica programa la clasă, profesorul va putea negocia cu elevii opțiunile pentru teme de istorie europeană și națională. Acest mod de aplicare a programei răspunde unui principiu de proiectare curriculară care propune valorificarea contextului școlii, în funcție de interesele elevilor, de resursele didactice, de elemente suport pe care le poate oferi școala și chiar de opțiunea pentru un demers didactic mai tradițional sau mai inovativ. În acest context, recomandăm ca profesorii să abordeze din perspectivă europeană cel puțin una dintre temele subsumate fiecărui domeniu.

Așa cum sunt construite, aceste teme pot deveni subiecte pentru activități extrașcolare sau pentru programe de CDS elaborate la nivelul școlii. Un bun exemplu este tema *Figuri legendare de voievozi, domnitori și conducători locali în opere literare și istorice*. Aceasta permite abordări diverse. Un posibil demers, bazat pe lucrări literare (de exemplu, legendele istorice scrise de D. Bolintineanu, povestiri istorice scrise de E. Camilar sau prelucrări ale cronicilor medievale), poate propune elevilor figuri istorice emblematice (de exemplu, *Gelu, Dragoș, Basarab, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul*). Un alt demers, aplicabil în mod deosebit în cazul comunităților mono sau multiculturală, oferă profesorului libertatea de a prelua conceptul de figură istorică și de a-i da consistență pornind de la evenimente istorice care definesc identitatea locală. În unele situații – exemplul cel mai bun este cel al minorităților etnice – demersul presupune și abordări de istorie europeană.

Pentru realizarea unei imagini unitare și înțelegerea mai completă a unor fenomene sau realități istorice, profesorul pentru învățământul primar are ocazia de a aborda activitățile (atât pe cele de învățare, cât și pe cele de evaluare) într-o manieră interdisciplinară.

Această abordare poate viza, deopotrivă, domeniile de conținut și temele subsumate acestora, dar și competențele specifice.

Câteva dintre exemplele de mai jos valorifică deschiderea programei către celelalte obiecte de studiu din aria *Om și societate*.

- a. Tema *Figuri legendare de voievozi, domnitori și conducători locali în opere literare și istorice (Istorie)* se poate corela cu temele *Raporturile noastre cu ceilalți oameni și Valori, norme și comportamente moral-civice (Educație civică)* și cu tema *Viața creștinului împreună cu semenii (Religie)*. Astfel, se pot susține reciproc, în formarea lor, competențele *Recunoașterea asemănărilor și a deosebirilor dintre sine și celălalt, dintre persoane și grupuri (Istorie)*, *Recunoașterea unor comportamente moral-civice din viața cotidiană, Deosebirea comportamentelor prosociale de cele antisociale (Educație civică)* și *Evaluarea modului în care sunt aplicate reguli de comportament moral-creștin, în diferite contexte de viață (Religie)*. Din perspectiva conținuturilor propuse, tema de istorie ar putea fi îmbogățită prin discutarea valorilor moral-religioase pe care le-au promovat acești conducători. Paleta de activități aflate la îndemâna cadrului didactic este foarte variată: *mini-proiecte individuale sau de grup, realizarea de mici narațiuni pe baza unor informații obținute de la ceilalți (familie, cunoscuți), transpunerea în mici scenete a unor fapte sau a unor atitudini, ilustrarea prin desene a calităților/defectelor conducătorilor, antrenarea în concursuri de tipul „Cine știe, câștigă!”, pe tema faptelor și comportamentelor acestor figuri legendare etc.*
- b. Temele *Comunitatea locală și națională (Istorie)*, *De la orizontul local la țară (Geografie)*, *Locuri de apartenență (Educație civică)* și domeniul *Mari sărbători creștine (Religie)* pot fi abordate integrat. Ele constituie suport pentru formarea unor competențe specifice pentru fiecare dintre disciplinele menționate. În acest scop, se pot realiza activități diverse, așa cum sunt:
 - *proiecte de grup, cu teme precum „Ce am aflat despre satul/ orașul meu?”, „Jurnalul localității mele” „Ziua localității mele” (care să se concretizeze fie în expunerea de către elevi a unor date privind comunitatea locală, obținute prin chestionarea membrilor familiei sau a unor apropiați, fie în alcătuirea unui mic „jurnal”, în care fiecare să consemneze, într-o manieră proprie, părerea despre propria localitate, despre particularitățile sale istorico-geografice și alte elemente ale specificului cultural local);*
 - *expoziție alcătuită din desene ale elevilor („Eu în/și localitatea mea”) – desene care să exprime plastic modul în care aceștia percep comunitatea locală/de apartenență și care să respecte, la alegere sau integral, cerințe precum: de a surprinde cum arăta în trecut și cum arată în prezent localitatea, ce are ea specific din perspectiva mediului cultural sau a mediului natural;*
 - *realizarea de jocuri de rol, pentru simularea diferențelor/ particularităților comportamentale și acționale ale elevilor în condițiile în care li s-ar schimba identitatea/localitatea de domiciliu/ orizontul local de viațuire („În ce fel m-aș manifesta dacă m-aș fi născut și aș locui în ...);*
 - *alegerea și confecționarea, de către elevi, a unor simboluri reprezentative pentru casa/ domiciliul și pentru școală (de exemplu, ecusoane, realizate pe post-it-uri, etichete etc.), și amplasarea acestora pe harta localității, reliefând deopotrivă deosebirile de amplasare, relațiile de vecinătate cu ceilalți colegi și, în final, particularitățile propriei comunități față de altele („Unde și cine sunt eu/Unde și cine suntem noi?”).*

Prin toate elementele componente, programa încurajează profesorii să valorifice oportunitățile de abordare diferențiată a elevilor, atât în ceea ce privește abilitățile diferite, datorate experiențelor anterioare de învățare, cât și în relație cu cele care decurg din caracteristicile individuale ale acestora. Astfel, programa răspunde cerințelor referitoare la modalitățile de folosire a timpului la dispoziție de către profesor, prevăzut de legislația actuală.

Grupul de lucru

Doru Dumitrescu	Ministerul Educației Naționale
Laura Elena Căpiță	Institutul de Științe ale Educației
Daniela Beșliu	CMBRAE – Școala Gimnazială Nr. 113, București
Mirela Popescu	Colegiul Național „Spiru Haret”, București
Carmen Tomescu	Școala Gimnazială „Ion Ghica”, Iași
Emoke Bukkosi	Școala Gimnazială Halchiu, secția Satu Nou, județul Brașov
Marian Ciuperceanu	Colegiul Național „Frații Buzești”, Craiova

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Programa școlară
pentru disciplina**

GEOGRAFIE

Clasa a IV-a

București, 2014

Notă de prezentare

Programa școlară pentru disciplina *Geografie* reprezintă o ofertă curriculară pentru clasa a IV-a din învățământul primar. Disciplina este prevăzută în planul-cadru de învățământ în aria curriculară *Om și societate*, având un buget de timp de 1 oră/săptămână. Programa de *Geografie* pentru clasa a IV-a reprezintă începutul studierii geografiei ca disciplină școlară. Ea își propune să îi introducă pe elevi în universul realității înconjurătoare care este, în mod esențial, la această vârstă, o realitate predominant observabilă.

Programa de *Geografie* are următoarele caracteristici:

- se bazează în mod predominant pe experiența concretă a elevului în orizontul lui de existență cotidiană;
- elementele prezentate formează, în ansamblul lor, o „introducere în geografie”, deoarece evidențiază aspectele geografice esențiale ale existenței cotidiene a elevilor și au un caracter minimal, introductiv;
- demersul de învățare pornește de la localitatea natală și ajunge la dimensiunile planetei, trecând prin spații de referință semnificative (orizontul local și apropiat, regiunea natală, județul natal, țara, continentul, planeta ca întreg);
- facilitează perceperea corectă a localizării unor evenimente care au loc simultan, dar în locuri diferite;
- metodologia principală o reprezintă trecerea succesivă de scară de la dimensiunile orizontului apropiat, până la cele ale planetei;
- presupune acordarea unei atenții deosebite reprezentării în plan a elementelor principale întâlnite prin trecerile de scară;
- își propune să asigure o legătură mai strânsă între geografie, domeniul științelor naturii, matematică și istorie.

În acest context, programa oferă premisele pentru construirea unei reprezentări coerente și ierarhizate spațial a realității înconjurătoare, de la nivelul localității natale, până la dimensiunile planetei.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Notă de prezentare
- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele reprezintă, în acest moment și la acest nivel, finalitățile studierii disciplinelor școlare din învățământul primar. Ele reprezintă ansambluri de cunoștințe, abilități și atitudini, care se dezvoltă prin învățare. Dobândirea acestor competențe de către elevi poate fi verificată în diferite situații de viață sau de învățare.

Competențele generale reprezintă decupajul de finalități proprii acestui domeniu, corespunzătoare clasei a IV-a. Ele aparțin unui sistem supraordonat de competențe generale ale geografiei școlare, care se urmăresc pe întregul parcurs al școlarității obligatorii. Competențele generale pentru clasa a IV-a reprezintă un nivel elementar al competențelor generale ale disciplinei școlare în ansamblul ei.

Competențele specifice se formează pe parcursul clasei a IV-a și sunt derivate din competențele generale ale acestui nivel. Competențele specifice sunt însoțite de sugestii de activități de învățare, considerate exemple, cadrul didactic având posibilitatea de a diminua, de a extinde sau de a diversifica activitățile de învățare propriu – zise, în conformitate cu experiențialul educațional propriu și al colectivului de elevi.

Conținuturile învățării sunt organizate pe trei mari domenii, care reprezintă, în același timp, trei mari decupaje de scară ale realității percepute, de la localitatea natală la planetă: (a) orizontul local și apropiat; (b) spațiul geografic al României; (c) România în Europa și în lume. Urmărirea acestor decupaje permite:

- perceperea simultaneității unor evenimente, care se produc în locuri diferite;
- axarea demersului de cunoaștere, atât pe observarea directă, cât și indirectă a realității înconjurătoare;
- realizarea unui demers introductiv în geografie, prin care să fie construită o imagine integratoare, într-un an școlar, de la dimensiunea spațiului de locuire directă, până la dimensiunea spațiului de locuire a umanității;
- componentele principale sunt ordonate și organizate în sisteme spațiale supraînscrise:
 - **elemente ale orizontului local și apropiat:** orizontul apropiat, orizontul local, regiunea, localitatea, caracteristicile observabile ale orizontului local, trecerea de la localitate la regiune și la țară;
 - **elemente de geografie a României** (redate într-o formă sintetică, esențială și referențială);
 - **România în Europa și pe glob** (cu elemente semnificative ale poziționării și situării țării noastre în contextul continentului și al lumii contemporane).

Sugestiile metodologice cuprind recomandări de organizare a instruirii, în conformitate cu logica acestei discipline școlare, activitățile de învățare și posibilitățile elevilor. Acestea au un caracter orientativ și cuprind un set de sugestii minimale pentru organizarea instruirii. Elementul metodologic principal îl reprezintă valorificarea componentelor programei în proiectarea instruirii.

Competențe generale

- 1. Prezentarea realității observabile, cu ajutorul terminologiei generale și specifice**
- 2. Utilizarea elementelor semnificative din matematică, științele naturii și disciplinele sociale, în înțelegerea realității înconjurătoare**
- 3. Relaționarea realității înconjurătoare cu reprezentarea ei cartografică**
- 4. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea orizontului local, a țării și a lumii contemporane**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Prezentarea realității observabile, cu ajutorul terminologiei generale și specifice

Clasa a IV-a
<p>1.1. Identificarea unor termeni geografici în texte/contexte/situații de învățare diferite</p> <ul style="list-style-type: none">- recunoașterea unor termeni care reflectă realitatea observabilă în texte din manual/ texte complementare- notarea și explicarea unor termeni citați sau desprinși dintr-un mesaj oral
<p>1.2. Precizarea, în cuvinte proprii, a sensului termenilor geografici de bază</p> <ul style="list-style-type: none">- redarea, în formulări proprii, a semnificației termenilor identificați în manual/texte complementare/denumiți de profesor- utilizarea termenilor geografici de bază în enunțuri proprii referitoare la elemente observate- notarea unor formulări proprii simple, referitoare la termeni identificați/desprinși dintr-un mesaj oral- definirea, în formulări proprii, a sensului termenilor de bază învățați
<p>1.3. Utilizarea termenilor geografici simpli în contexte cunoscute</p> <ul style="list-style-type: none">- completarea unor texte lacunare, cu termeni adecvați- reformularea unor texte, cu păstrarea sensului termenilor învățați- elaborarea unui text pe baza unei realități studiate sau a unei imagini, după un model dat- elaborarea unui text pe baza unei structuri date, folosind corect termenii corespunzători

2. Utilizarea elementelor semnificative din matematică, științele naturii și disciplinele sociale, în înțelegerea realității înconjurătoare

Clasa a IV-a
<p>2.1. Aplicarea unor elemente și operații matematice minime în înțelegerea unor situații reale observate</p> <ul style="list-style-type: none">- măsurarea distanțelor în clasă, în școală, în orizontul local și apropiat cu instrumente de măsură adecvate (riglă, ruletă, compas etc., exprimate în unități standard și nonstandard)- utilizarea scării de proporție- realizarea unor planuri simple ale clasei și ale școlii, utilizând forme geometrice simple- calcularea unor arii ale figurilor geometrice care au corespondent în realitate- calcularea unor distanțe pe hărți la scări diferite
<p>2.2. Aplicarea unor elemente și cunoștințe dobândite la alte discipline (științe ale naturii, istorie, științe sociale) în descrierea și explicarea realității înconjurătoare</p> <ul style="list-style-type: none">- descrierea unor elemente și fenomene din mediul înconjurător (circuitului apei în natură, modificările vegetației etc.)- gruparea obiectelor (corpurilor) identificate prin observare în diferite categorii, pe baza unor criterii specifice- aplicarea unor cunoștințe de cronologie la succesiuni de fenomene din realitatea observată- identificarea modificărilor geografice observabile din realitatea înconjurătoare (anotimpuri, evoluția vegetației etc.)- corelarea unor fenomene observabile cu intervale cunoscute de timp (o zi, o săptămână, o lună, un an)- gruparea elementelor geografice observate pe hărți la diferite scări (harta României, a Europei și pe planiglob) în raport cu anumite criterii indicate

Clasa a IV-a

2.3. Identificarea unor fenomene și procese cu caracter geografic din mediul înconjurător al orizontului local, al regiunii, țării și continentului

- *identificarea unor elemente și fenomene pe baza informațiilor din experiențialul cotidian*
- *explicarea repartiției unor elemente geografice în diferite situații de spațiu și timp*
- *gruparea fenomenelor și proceselor studiate, pe baza unor criterii diferite*
- *precizarea principalelor elemente observabile care formează realitatea geografică înconjurătoare*
- *utilizarea unor algoritmi de prezentare structurată a realității, la diferite scări (orizont local, regiune, țară, Terra ca întreg)*

3. Relaționarea realității înconjurătoare cu reprezentarea ei cartografică

Clasa a IV-a

3.1. Identificarea poziției elementelor reprezentate pe hartă

- *identificarea unor elemente naturale și socio-economice reprezentate pe un suport cartografic*
- *identificarea poziției obiectelor pe planul clasei, planul școlii și al localității*
- *identificarea poziției unor elemente naturale și socio-economice pe harta regiunii, a României, Europei sau pe planiglob*
- *exprimarea poziției obiectelor identificate, cu ajutorul punctelor cardinale sau prin raportare reciprocă*

3.2. Utilizarea semnelor și a altor reprezentări convenționale

- *citirea și înțelegerea semnelor și a altor reprezentări convenționale utilizate pe hărți ale orizontului local, localității și regiunii*
- *utilizarea semnelor convenționale utilizate pe hărți ale orizontului local, ale țării, ale Europei și ale lumii*
- *citirea și înțelegerea altor reprezentări convenționale specifice (altitudini, limite, areale, zone de vegetație etc.)*
- *explicarea, în cuvinte proprii, a legăturii dintre un element și semnul convențional corespunzător*
- *realizarea unui text cu conținut geografic pe baza citirii hărții și a semnelor convenționale*

3.3. Raportarea corectă a poziției unor elemente pe reprezentările cartografice

- *precizarea poziției școlii pe hărți ale localității*
- *precizarea poziției localității în cadrul regiunii și al țării*
- *precizarea poziției țării pe hărți ale Europei și ale lumii*
- *identificarea poziției țărilor vecine, pe hărți diferite*
- *identificarea elementelor reprezentate pe hărți la scări diferite*

3.4. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice simple

- *realizarea unor schițe, pe baze empirice, ale regiunii înconjurătoare*
- *explicarea unor elemente redată în forme grafice*
- *construirea planului clasei, al școlii și al cartierului*
- *localizarea unor elemente pe hărți de contur, la diferite scări*

4. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea orizontului local, a țării și a lumii contemporane

Clasa a IV-a

4.1. Dezvoltarea curiozității de cunoaștere a elementelor geografice caracteristice orizontului local, țării și lumii contemporane

- *explorarea unor surse de informare noi și alternative pentru lărgirea orizontului de cunoaștere*
- *raportarea spațială a unor evenimente și fenomene care au loc în timp real în orizontul local, în țară, în Europa și în lume*

4.2. Dobândirea interesului pentru înțelegerea rolului mediului înconjurător pentru viața și activitatea societății

- *înțelegerea necesității protecției mediului de viață*
- *participarea la activități de conservare a mediului*
- *formarea unei atitudini civice referitoare la cunoașterea, conservarea și protecția mediului*

4.3. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea și înțelegerea diversității naturale și umane

- *prezentarea unor elemente observabile referitoare la diversitatea naturală și umană (peisaje, grupuri și colectivități umane etc.)*
- *afirmarea respectului pentru diversitatea naturală și umană*

Conținuturi

Domenii	Clasa a IV-a
Elemente de geografie a orizontului local și apropiat	Orizontul apropiat <ul style="list-style-type: none"> - Clasa, școala, cartierul, localitatea - Orientarea și distanțele în orizontul apropiat - Planul clasei, al locuinței, școlii, cartierului și localității
	Orizontul local <ul style="list-style-type: none"> - Orizontul, linia orizontului, punctele cardinale - Hărți ale orizontului local
	Caracteristici generale observabile ale orizontului local <ul style="list-style-type: none"> - Relief, hidrografie, vegetație - Populație, așezări, activități ale oamenilor
	Modificări observabile și repere de timp <ul style="list-style-type: none"> - Modificări observabile în realitatea înconjurătoare - Ora, ziua, săptămâna, anul - Calendarul
	De la orizontul local la țară <ul style="list-style-type: none"> - Localitatea natală - Regiunea înconjurătoare - De la orizontul local la regiune și țară
Elemente de geografie a României (a) Elemente de geografie generală	Limite și vecini
	Relieful: caracteristici generale și trepte de relief
	Clima, apele, vegetația, animalele și solurile
	Locuitorii și așezările omenești
	Activități economice <ul style="list-style-type: none"> - Resurse și activități industriale - Principalele produse agricole - Căi de comunicație
(b) Elemente de geografie regională	Marile unități geografice ale României – caracteristici generale (pe trepte de relief) <ul style="list-style-type: none"> - Carpații - Dealurile și podișurile - Câmpiile (inclusiv Delta Dunării)
	Caracteristici geografice ale regiunii în care este situat orizontul local <ul style="list-style-type: none"> - Elemente de prezentare ale unei regiuni (poziție, limite, caracteristici naturale, resurse și activități economice) - Caracterizarea regiunii (sau a regiunilor) din jurul orizontului local
	Organizarea administrativă a României <ul style="list-style-type: none"> - Organizarea administrativă actuală - Orașul București – caracterizare geografică - Caracterizarea geografică a județului și a localității în care este situat orizontul local

Domenii	Clasa a IV-a
România în Europa și pe glob	România în Europa <ul style="list-style-type: none"> - Poziția geografică a României în Europa: limite și vecini - Țările vecine: denumire, capitală
	Europa – un continent al planetei <ul style="list-style-type: none"> - Europa – scurtă caracterizare geografică - Europa și România – elemente comune - Uniunea Europeană
	Terra – planeta noastră <ul style="list-style-type: none"> - Caracteristici generale (formă, mărime, mișcări) - Continente și oceane
	Terra – o planetă a sistemului solar <ul style="list-style-type: none"> - Planiglobul – imaginea Terrei

Sugestii metodologice

Componentele programei formează un sistem, în sensul că reprezintă părți strâns legate între ele, cu o importantă coeziune internă, care creează premisele realizării unui proces educațional de calitate.

Influența elementelor esențiale ale acestei programe asupra organizării procesului de învățământ se manifestă prin:

- concretizarea ideii percepției corecte a simultaneității unor evenimente care se produc în locuri diferite, de la localitatea natală, la planetă;
- axarea demersului de cunoaștere pe activități care își propun să dezvolte observarea directă a fenomenelor și raportarea acestora la modalitățile de reprezentare spațială;
- caracterul sintetic, selectiv și esențializat al experiențelor de învățare în structuri succesive, determinate de organizarea conținuturilor (orizontul local, regiune, țară, Europa, Terra);
- realizarea unui demers introductiv în geografie, prin treceri de scară de la localitatea natală, la planetă;
- dimensionarea optimă a conținuturilor și a informației, astfel încât acestea să nu ducă la supraîncărcare.

După cum se poate observa, conținuturile au un caracter strict esențializat. Programa consemnează doar cadrul general al conținuturilor oferite, fără a avea detalieri factuale. Cele trei mari secvențe au întinderi care pot fi apreciate într-un mod diferit, dar care sugerează acordarea unor resurse de timp echilibrate, astfel încât să existe o proporție corespunzătoare între elementele de geografie locală, de geografie a României și de raportare a României la continent și planetă. Conținuturile sunt ordonate într-o structură concentrică, având ca punct de plecare (centru) localitatea natală și limită exterioară planeta ca întreg. Elementele acestei structuri concentrice sunt: orizontul apropiat, orizontul local, regiunea, unitatea administrativă, țara, continentul, planeta. Succesiunea conținuturilor sugerează principalul element al programei școlare: un parcurs de învățare care începe cu localitatea natală și se finalizează cu planeta.

După cum este cunoscut, activitatea principală a cadrului didactic care are ca obiect realizarea unui proces educațional pe o anumită disciplină școlară o reprezintă *aplicarea programei școlare* sau, într-un sens mai larg, *aplicarea curriculumului școlar*. De aici rezultă și ideea de „aplicare a curriculumului școlar în ansamblul său” (sistemul de competențe generale și specifice, conținuturile oferite și elementele metodologice) și nu doar lista de conținuturi.

Programa în sine nu duce la realizarea unui proces educațional de calitate. Pentru o învățare performantă este necesară concretizarea elementelor programei în activități de învățare relativ simple, ordonate după o anumită strategie, în urma parcurgerii cărora să existe un progres semnificativ, evaluabil. În această perspectivă, un rol foarte important îi revine cadrului didactic, prin lectură atentă a programei, înțelegerea mesajului acesteia și concretizarea elementelor componente.

După cum rezultă din programa școlară, studierea acestui obiect de învățământ își propune să le faciliteze elevilor accesul spre domeniul geografiei, printr-un sistem de competențe, activități de învățare și conținuturi. Elementul principal îl reprezintă mai puțin oferirea unor adevăruri elaborate, ci mai mult *sugerarea unei căi de interpretare a realității observate, direct sau indirect*.

Studierea geografiei la acest nivel se realizează, în mod predominant, pe *observarea directă a realității înconjurătoare sau a unor imagini oferite*. Pe baza acestora pot fi puse în evidență anumite caracteristici ale elementelor analizate. Este un demers preponderent exploratoriu, care își propune:

- observarea atentă a elementelor ce formează realitatea înconjurătoare;
- înțelegerea și explicarea elementelor observate;
- interpretarea unor hărți diferite și grafice.

Prin natura obiectului de învățământ există o puternică dimensiune interdisciplinară atât a conținuturilor, cât și a metodei de investigație. Acest obiect oferă o imagine coerentă a realității înconjurătoare și o metodă integratoare de analiză a acesteia, bazată pe observarea ei directă.

Pentru dobândirea competențelor specifice asumate de programa școlară, sunt sugerate o serie de activități de învățare, care au un caracter orientativ, în sensul că recomandările nu epuizează diversitatea acestora.

Activitățile menționate mai sus se pot nuanța și concretiza în raport cu elementele oferite de conținuturile parcurse. În acest context, varietatea activităților de învățare este mult mai mare și poate nuanța foarte mult schema generală prezentată mai sus. Există, de asemenea, posibilitatea realizării unor activități de învățare cu un caracter mai puțin clasic: jocul de rol, activitatea practică, activități extrașcolare, portofoliile, investigațiile.

Strategii didactice

Combinarea resurselor metodologice și obiectuale (metode și mijloace) în raport cu finalitățile asumate și factorul timp permite realizarea unor structuri de învățare de tipul strategiilor didactice. Acestea sunt foarte mult influențate de stilul de predare al cadrului didactic.

Pot fi utilizate următoarele abordări ale instruirii, de tipul strategiilor:

- **strategii inductive**, pornind de la elementele observabile direct, la cele observabile indirect și de la orizontul apropiat, la dimensiunile planetei; această strategie are la bază o dimensiune observațională evidentă (realizată asupra orizontului local, al regiunii și al țării), de unde se trece spre o abordare mediată de suporturi cartografice și imagini;
- **strategii deductive**, pornind de la dimensiunile planetei, la părți ale continentelor, regiunilor și chiar la orizontul local; acestea se referă la prezentarea unor fenomene generale, cu reflectare în orizontul local;
- **strategii narrative și demonstrative**, prin care cadrul didactic, utilizând resurse corespunzătoare, prezintă, explică și, eventual, demonstrează, elemente ale conținuturilor disciplinei școlare;
- **strategii euristice**, care presupun observarea și identificarea unor elemente, fenomene, structuri și sisteme din realitatea observată, cu posibilitatea construirii unor explicații minimale;
- **strategii conversaționale**, realizate prin discuții profesor – elevi, pe baza unor elemente oferite (texte, hărți, imagini).

Proiectarea instruirii

Aceasta cuprinde două niveluri obligatorii: planificarea anuală și proiectarea unităților de învățare.

Proiectarea anuală poate fi realizată în raport cu metodologia cunoscută și aplicată și în prezent, care presupune segmentarea conținuturilor pe unități de învățare, alocarea unor resurse de timp corespunzătoare acestora, asumarea unor anumite competențe specifice și poziționarea unor momente de evaluare. Toate acestea trebuie să fie corelate cu structura anului școlar.

În proiectarea unităților de învățare se au în vedere și elemente metodologice explicite, resurse obiectuale și detalieri ale conținuturilor.

Conținuturile în forma lor actuală, raportate la structura anului școlar (cu două semestre egale), facilitează o proiectare a instruirii pe patru unități de învățare (câte două în fiecare semestru):

- Orizontul local și apropiat;
- România – elemente de geografie generală;
- România – elemente de geografie regională;
- România în Europa și pe glob.

Evaluare

Evaluarea se realizează în condițiile îmbinării exigențelor presupuse de competențe cu existența calificativelor. Trebuie să predomine evaluarea continuă, utilă atât stabilirii nivelului de dobândire a competențelor de către elevi, cât și reglării procesului de instruire de către cadrele didactice.

Evaluarea continuă are în vedere segmentele reprezentative ale conținuturilor și toate competențele specifice. Evaluarea sumativă se poate realiza la sfârșitul fiecărei unități de învățare (ceea ce este obligatoriu, conform definiției acesteia). Evaluarea finală va trebui să aibă în vedere toate competențele specifice și elemente relevante ale conținuturilor.

Sarcinile de evaluare presupuse atât de testele scrise cât și de evaluarea orală trebuie să aibă o relevanță precisă în identificarea modului de atingere a fiecărei competențe specifice.

Pot fi utilizate și instrumente complementare, care au în același timp un profund caracter formativ. Acestea sunt: proiectul, portofoliul, observarea sistematică, autoevaluarea.

Proiectul sugerează abordarea unei teme cu un anumit caracter individualizat, care să vizeze posibilitățile de înțelegere a orizontului local. Tematica proiectelor poate să fie foarte diversă. Această evaluare este posibilă pentru semestrul I.

Portofoliul poate să fie utilizat într-o măsură mai mare în semestrul al II-lea, datorită referențialului mai extins (județe, țări, continente). Aceasta presupune o activitate de selectare și structurare a informațiilor, imaginilor, hărților referitoare la o anumită temă. Structura portofoliului este importantă, deoarece sugerează și conduce demersul activității independente, care se finalizează prin acest rezultat obiectual.

Grupul de lucru

Steluța DAN	Ministerul Educației Naționale
Octavian MÂNDRUȚ	Institutul de Științe ale Educației
Cristina PÂRVU	Centrul Național de Evaluare și Examinare
Cătălina HOMEGHUI	Școala Gimnazială „Coresi” Târgoviște
Anicuța TODEA	Inspectoratul Școlar al județului Cluj

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Programa școlară
pentru disciplina**

**EDUCAȚIE CIVICĂ
CLASELE a III-a – a IV-a**

București, 2014

Notă de prezentare

Programa școlară pentru disciplina *Educație civică* reprezintă o ofertă curriculară pentru clasele a III-a și a IV-a din învățământul primar. Disciplina este prevăzută în planul-cadru de învățământ în aria curriculară *Om și societate*, având un buget de timp de 1 oră/săptămână, pe durata unui an școlar.

Ca disciplină de studiu, *Educația civică* este prevăzută și în prezent la clasele a III-a și a IV-a. În planul dezvoltării curriculare, programa disciplinei *Educație civică* este elaborată potrivit unor noi repere față de cele care structurează curriculumul școlar aplicat în prezent în învățământul primar la aceste clase. În acest sens, menționăm aplicarea unui nou model de proiectare curriculară centrat pe competențe, care înlocuiește modelul de proiectare bazat pe obiective. Proiectarea curriculară centrată pe competențe răspunde cercetărilor din psihologia cognitivă, conform cărora prin competență se realizează transferul și mobilizarea cunoștințelor și a abilităților în situații noi. Din perspectiva disciplinei de studiu, orientarea demersului didactic pornind de la competențe permite orientarea către latura pragmatică a aplicării programei școlare prin accentuarea scopului pentru care se învață, precum și prin accentuarea dimensiunii acționale în formarea personalității elevului.

Prezenta programă școlară a fost elaborată potrivit dezideratelor profilului de formare al elevului din ciclul primar.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele sunt ansambluri structurate de cunoștințe, abilități și atitudini dezvoltate prin învățare, care permit identificarea și rezolvarea unor probleme specifice unui domeniu sau a unor probleme generale, în contexte particulare diverse.

Competențele generale sunt competențele dezvoltate prin disciplinele socio-umane studiate în învățământul primar.

Competențele specifice se formează pe parcursul unui an școlar, sunt derivate din competențele generale și reprezintă etape în dobândirea acestora. Competențele specifice sunt însoțite de exemple de activități de învățare, care constituie modalități de organizare a activității didactice în scopul realizării competențelor. Programa școlară propune, cu caracter de exemplu, diferite tipuri de activități de învățare, care integrează strategii didactice și care valorifică experiența concretă a elevului. Cadrul didactic are libertatea de a utiliza exemplele de activități de învățare pe care le propune programa școlară, de a le completa sau de le înlocui, astfel încât acestea să asigure un demers didactic adecvat situației concrete de la clasă. Se asigură, în acest fel, premisele aplicării contextualizate a programei școlare și proiectării unor parcursuri de învățare personalizate, pornind de la specificul dezvoltării elevilor.

Conținuturile învățării sunt organizate pe domenii și reprezintă achiziții de bază, mijloace informaționale prin care se urmărește realizarea competențelor.

Sugestiile metodologice includ recomandări de strategii didactice care contribuie predominant la realizarea competențelor generale, proiectarea activității didactice, precum și elemente de evaluare continuă. Sugestiile metodologice au rolul de a orienta cadrul didactic în utilizarea programei școlare pentru proiectarea demersului didactic și pentru realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul disciplinei și cu particularitățile de vârstă ale elevilor.

Demersurile de educare civică propuse prin actuala programă sunt concordante cu spiritul și cu recomandările cuprinse în:

- Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC);
- Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea;
- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989.

Programa școlară a disciplinei *Educație civică* are ca finalitate integrarea elevilor în comunitate, realizată prin:

- alfabetizarea moral-civică a copiilor;
- dezvoltarea unor atitudini pozitive față de propria persoană și față de ceilalți;
- valorificarea experienței specifice vârstei, prin accentuarea dimensiunilor afectiv-atitudinale asociate celei cognitive;

- inițierea elevilor în practicarea unui comportament moral-civic într-o societate democratică – un comportament activ, liber, responsabil, tolerant, deschis, comunicativ, reflexiv, autoevaluativ.

În acord cu finalitatea urmărită prin studiul acestei discipline, învățarea vizează interiorizarea unor norme de conduită, manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic pornind de la contextele firești de viață și de la grupurile din care fac parte elevii la această vârstă.

Educația *prin și pentru* democrație este un proces complex și de lungă durată. Școlarul mic este implicat în viața socială prin apartenența sa la familie, la grupurile de prieteni și de învățare, dar și prin relațiile specifice pe care el le poate stabili cu diverse instituții și organizații din comunitatea în care trăiește (de exemplu școala, primăria, biserica, diferite organizații nonguvernamentale etc.). De aceea, procesul de socializare poate și trebuie să înceapă de timpuriu.

Programa școlară se adresează cadrelor didactice. Proiectarea activității didactice și activitatea didactică propriu-zisă trebuie precedate de lectura integrală a programei școlare.

Elementele marcate prin asterisc (*) și corp de literă italic constituie recomandări pentru cadrul didactic, pe care le poate utiliza în timpul aflat la dispoziția sa, din bugetul total de timp alocat disciplinei.

Competențe generale

- 1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană**
- 2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut**
- 3. Cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>1.1. Explorarea calității de persoană pe care o are orice om</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de colorare, în desene/contururi date, a imaginilor care înfățișează persoane</i> - <i>exerciții de prezentare, în perechi, a propriei persoane (a unor aspecte relevante pentru identitatea proprie)</i> - <i>realizarea și discutarea, în perechi, a portretului colegului de bancă</i> - <i>discuții referitoare la asemănările și deosebiriile dintre persoane</i> <p>1.2. Identificarea unor trăsături morale definitorii ale persoanei</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>recunoașterea, în situații diferite, a trăsăturilor unor personaje (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor)</i> - <i>exerciții de identificare a trăsăturilor persoanei manifestate în contexte familiare elevilor (la școală, în familie, în grupul de prieteni, în locuri publice)</i> - <i>discutarea, în grupuri mici, a moralei unor fabule, a unor proverbe care ilustrează trăsături ale persoanei</i> - <i>exerciții de apreciere a propriilor trăsături manifestate în contexte familiare</i> - <i>ilustrarea prin desen, pictură, modelaj a unor comportamente morale/îmorale ale unor personaje</i> <p>1.3. Explorarea grupurilor mici și a regulilor grupului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>recunoașterea, în situații date, a grupurilor mici din care face parte elevul (familia, grupul de joacă, grupul de învățare)</i> - <i>discuții despre grupurile mici din care elevul face parte și despre regulile grupului, pornind de la imagini, texte, cazuri date</i> - <i>realizarea, în grupuri mici, la alegerea elevilor, a unor povești, dialoguri,</i> 	<p>1.1. Recunoașterea locurilor de apartenență (locală, națională, europeană) în care se integrează persoana</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de prezentare a localității și a domiciliului</i> - <i>realizarea unor colaje cu imagini, fotografii care prezintă elemente specifice ale localității în care trăiește elevul, ale țării natale/țării în care locuiește acesta, ale spațiului european</i> - <i>realizarea unor desene, colaje cu ocazia unor evenimente sărbătorite la nivel local, național, european (de exemplu: „Nedeia Munților”, „Ziua Națională a României”, „Ziua Europei”)</i> <p>1.2. Identificarea unor elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>realizarea unor desene, colaje care ilustrează tradiții locale</i> - <i>exerciții de recunoaștere a însemnelor țării, a însemnelor Uniunii Europene</i> - <i>lecturarea/audierea unor texte literare, istorice, care evocă manifestări ale dragostei față de țară</i> - <i>vizionarea unor filme/imagini care prezintă elemente specifice țărilor membre ale Uniunii Europene</i> <p>1.3. Explorarea unor norme morale care reglementează relațiile cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>utilizarea exemplelor (precum cele prezentate în povești, desene animate familiare elevilor, din viața reală) pentru ilustrarea unor norme morale</i>

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
dramatizări privind activitățile grupurilor din care fac parte elevii	<ul style="list-style-type: none"> - recunoașterea respectării/încălțării unor norme morale, pornind de la contexte familiare elevilor (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor, comportamente ale copiilor și ale adulților) - exerciții de identificare a rolului normei morale ca model de acțiune

2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>2.1. Recunoașterea unor atitudini în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizarea, în grupuri mici, a unei liste de lucruri utile într-o situație dată (de exemplu, pentru o oră de curs, o drumeție, o insulă pustie) și discutarea atitudinilor posibile față de lucrurile menționate - recunoașterea unor atitudini față de lucruri, față de plante și animale, pornind de la imagini date, lectura unor povești, fabule, vizionarea unor desene animate sau filme adecvate vârstei elevilor, observarea unor comportamente ale copiilor și ale adulților în contexte familiare de viață etc. - activitate independentă de completare a unor enunțuri referitoare la lucruri, plante, animale (de exemplu, privind lucruri care îi reprezintă, preferințe, atitudini, comportamente față de lucruri, plante, animale) <p>2.2. Manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele</p> <ul style="list-style-type: none"> - imaginarea unor povestiri privind raporturile persoanei cu lucrurile, cu plantele și animalele, care valorizează atitudini pozitive față de acestea - realizarea, în perechi, la alegerea elevilor, a unor scurte compuneri, dialoguri, scheme, desene, referitoare la cum anume cred elevii că le-ar plăcea lucrurilor, plantelor și animalelor să se comporte oamenii cu acestea - punerea elevilor în situația de a-și exprima gânduri, sentimente, atitudini față de lucruri, plante, animale și de a susține nevoia de lucruri, plante, animale (pornind, de exemplu, de la imagini, texte, desene animate, filme adecvate vârstei elevilor) 	

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>2.3. Explorarea unor relații existente între oameni în cadrul grupului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare, în contexte de viață, a unor relații existente în cadrul diferitelor tipuri de grupuri</i> - <i>exemplificarea unor relații dintre oameni în diferite grupuri, pornind de la povestiri, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor și de la situații observate în contexte familiare de viață</i> - <i>simularea, în contexte date, a unor relații în cadrul grupurilor din care elevii fac parte</i> 	<p>2.1. Explorarea unor valori morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a unor termeni care se referă la valori morale, pornind, de exemplu, de la proverbe, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață</i> - <i>identificarea, în grupuri mici, a unor valori morale, în situații imaginare sau reale (de exemplu, în fragmente din povești, cazuri prezentate de mass-media, experiențe familiare de viață)</i> - <i>identificarea de către elevi, în contexte dilematice simple, studii de caz, a necesității unor comportamente care au la bază valori pozitive (de exemplu, „Ce crezi că este bine să faci dacă ...?”)</i> <p>2.2. Recunoașterea unor comportamente moral-civice din viața cotidiană</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a unor comportamente moral-civice în familie, școală, în grupul de prieteni, în locuri publice, pornind de la lecturi, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață</i> - <i>exemplificarea unor comportamente moral-civice specifice vieții cotidiene</i> - <i>jocuri de rol care pun în practică comportamente moral-civice în contexte familiare (din familie, școală, grupul de prieteni, din locuri publice)</i> <p>2.3. Deosebirea comportamentelor prosoziale de cele antisociale</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de recunoaștere și deosebire, în diferite contexte de viață, a unor comportamente prosoziale/antisociale</i> - <i>finalizarea unor povestiri orale cu început dat, prin care să se pună în evidență comportamente bazate, de exemplu, pe ajutorare, cooperare, toleranță</i> - <i>exerciții de manifestare a acordului față de comportamente bazate pe ajutorare, cooperare, toleranță și a dezacordului față de comportamente conflictuale, agresive</i> - <i>exprimarea/argumentarea preferinței pentru adoptarea unui anumit comportament în situații date (răspunzând la întrebarea „Ce faci dacă ...?”) și de autoevaluare a comportamentului propriu (răspunzând la întrebarea: „Am procedat bine?”)</i>

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
	<p>2.4. Identificarea drepturilor universale ale copilului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a drepturilor universale ale copilului și a responsabilităților care decurg din asumarea acestora, în imagini, texte sau în cazuri date</i> - <i>recunoașterea în imagini, texte sau în cazuri date, a unor situații de respectare/încălcare a drepturilor copilului</i> - <i>studii de caz pentru discutarea consecințelor care decurg din încălcarea drepturilor copiilor</i> - <i>activități în grupuri mici pentru ilustrarea, în modalități alese de elevi, a unor drepturi ale copilului (de exemplu, prin formularea unei explicații, realizarea unui dialog, a unei scheme, a unui desen, prezentarea unei pantomime, jocuri de rol)</i>

3. Cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>3.1. Relaționarea pozitivă, în grupuri mici, pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>simularea modului în care este necesar să se comporte membrii unui grup în rezolvarea unei sarcini de lucru, atunci când membrii grupului au opinii diferite</i> - <i>exersarea cooperării în grup pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, prin împărțirea sarcinilor/responsabilităților, respectarea cerințelor (de lucru, de timp etc.) și prin valorificarea calităților fiecărui membru al grupului</i> - <i>participarea la jocuri de rol care valorizează relaționarea pozitivă cu copiii care provin din grupuri etnice, culturale, sociale diferite sau care au nevoi speciale</i> <p>3.2. Participarea la acțiuni în grupuri mici, prin asumarea de drepturi și îndatoriri</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>activități în grupuri mici, pentru identificarea principalelor drepturi și îndatoriri pe care le au în grupurile din care fac parte</i> 	<p>3.1. Relaționarea pozitivă cu ceilalți, în rezolvarea unor sarcini simple de lucru</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>rezolvarea, prin cooperare, a unor sarcini simple de lucru, în diferite contexte ale vieții cotidiene (în familie, în grupul de prieteni, în clasă, școală, comunitate)</i> - <i>simularea modului în care este necesar să se comporte membrii unui grup (de exemplu, elevii calificați la nivel național la olimpiada de Educație Civică) în situații date (de exemplu, la orele de curs, în perioada de pregătire pentru olimpiadă)</i> - <i>participarea la jocuri de rol care valorizează relaționarea pozitivă cu copiii care provin din grupuri etnice, culturale, sociale diferite sau care au nevoi speciale</i> <p>3.2. Participarea la activități care promovează drepturile universale ale copilului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>discutarea unor cazuri reale sau imaginate care solicită decizie și exprimarea opiniilor personale</i>

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<ul style="list-style-type: none"> - elaborarea unui regulament al clasei, cuprinzând drepturi și îndatoriri - simularea rezolvării unor sarcini de lucru, în cadrul grupurilor din care fac parte, prin asumarea de drepturi și îndatoriri <p>*3.3. Participarea la proiecte simple cu conținut moral-civic, în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale</p> <ul style="list-style-type: none"> - implicarea, la nivel de clasă, școală sau la nivelul comunității locale, în proiecte simple, pe diferite teme cu conținut moral-civic - participarea activă la realizarea proiectelor propuse de cadrul didactic, pe diferite teme (de exemplu, valorificarea activităților tradiționale/tradițiilor din comunitatea locală, ocrotirea mediului înconjurător apropiat) 	<ul style="list-style-type: none"> - simularea alegerii elevilor care reprezintă clasa (de exemplu, a șefului clasei, a elevului participant în juriul unui concurs la nivel de școală) - simularea participării/participarea la funcționarea unui consiliu local al copiilor <p>*3.3. Participarea la proiecte cu conținut moral-civic, în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale</p> <ul style="list-style-type: none"> - implicarea, la nivel de clasă, școală sau la nivelul comunității locale, în proiecte, pe diferite teme cu conținut moral-civic - participarea activă la realizarea proiectelor propuse de cadrul didactic, pe diferite teme (de exemplu, valorificarea activităților tradiționale/tradițiilor din comunitatea locală, ocrotirea mediului înconjurător apropiat, cunoașterea monumentelor din România incluse în patrimoniul mondial UNESCO)

Conținuturi

Domenii	CLASA a III-a	CLASA a IV-a
Persoana	<p>Noțiunea de persoană</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce înseamnă să fim persoane? - Persoana mea - Persoana lui/ei <p>Trăsături morale ale persoanei</p> <ul style="list-style-type: none"> - bunătatea opusă răutății - respectul opus lipsei de respect - sinceritatea opusă nesincerității - curajul opus lașității - modestia opusă lipsei de modestie - încrederea în sine și în ceilalți opuse neîncrederii în sine și în ceilalți 	<p>Locuri de apartenență</p> <p>Apartenența locală</p> <ul style="list-style-type: none"> - Localitatea și domiciliul - Tradiții locale <p>Apartenența națională</p> <ul style="list-style-type: none"> - Țara natală și, după caz, țara în care locuim - Însemnele țării: drapelul, imnul, stema, ziua națională - Dragostea față de țară <p>Apartenența europeană</p> <ul style="list-style-type: none"> - România, membră a Uniunii Europene - Însemnele Uniunii Europene: drapelul european, imnul european, Ziua Europei
Raporturile noastre cu lucrurile și ființele	<p>Raporturile noastre cu lucrurile</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce sunt lucrurile? - Nevoia de lucruri - Lucrurile care ne exprimă: îmbrăcăminte, jucării și jocuri, cărți, colecții, camera mea - Relații și atitudini față de lucruri: proprietate, grijă/neglijență <p>Raporturile noastre cu animalele și plantele</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce sunt animalele și plantele? - Nevoia de plante și animale - Atitudini față de plante și animale: atenție/neatenție, grijă/nepăsare, delicatețe/brutalitate, compasiune/lipsă de compasiune, curaj/frică, respect/lipsă de respect, iubire/ură <p>Raporturile noastre cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grupuri mici din care facem parte (familia, grupul de prieteni, grupul de joacă, grupul de învățare) și relațiile dintre membrii acestora - Reguli ale grupului: drepturi și îndatoriri în cadrul grupurilor mici 	<p>Raporturile noastre cu ceilalți oameni. Valori, norme și comportamente moral-civice</p> <p>Valori morale</p> <ul style="list-style-type: none"> - bine/rău - altruism/egoism - cinste/necinste - respect/lipsă de respect - responsabilitate/lipsă de responsabilitate - solidaritate/lipsă de solidaritate

		<p>Norme morale</p> <ul style="list-style-type: none">- exemplificări ale normelor morale- rolul normelor morale <p>Comportamente moral-civice</p> <ul style="list-style-type: none">- viața morală cotidiană: comportamentul în familie; comportamentul în școală; comportamentul în grupul de prieteni; comportamentul în locuri publice- comportamente prosociale (ajutorare, cooperare, competiție, toleranță, sprijin, voluntariat) și antisociale (conflictuale, agresive)- schimbarea comportamentelor <p>Drepturile universale ale copilului</p>
--	--	--

Sugestii metodologice

Programa școlară pentru disciplina *Educație civică* reglementează activitatea cadrului didactic în ceea ce privește atât formarea competențelor specifice la elevi, cât și proiectarea unui demers didactic adecvat vârstei elevilor și contextelor de învățare diferite.

Programa școlară are în vedere faptul că elevii din clasele a III-a și a IV-a se află într-o anumită etapă a evoluției lor cognitive; potrivit lui Jean Piaget, copiii care sunt vizați, ca nivel de vârstă, de prezentele programe școlare, se află, sub aspectul evoluției cognitive, în stadiul operațiilor concrete; în acest stadiu, copiii au o inteligență inductiv-logică și concretă, fiindu-le necesar un corespondent concret în realitate. În acest sens, valoarea formativă a strategiilor didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare la disciplina *Educație civică* poate fi sporită de cadrul didactic prin valorificarea efectelor benefice ale conduitei ludice, jocul reprezentând o componentă esențială a activităților de învățare.

Strategii didactice

Strategiile didactice care permit formarea competențelor la disciplina *Educație civică* au ca dominante: exemplul moral-civic ca reper de comportament, inițiativa și voluntariatul, participarea/implicarea și activismul civic. Este necesar ca activitățile de învățare să asigure continuitatea demersului explorare – valorizare – acțiune – responsabilitate, contribuind astfel la formarea cetățeanului activ, responsabil și capabil să trăiască împreună cu ceilalți.

Strategiile didactice pot fi analizate pornind de la competențele generale care urmează să fie dezvoltate la elevi în clasele a III-a și a IV-a. Formarea la elevi a celor trei competențe generale presupune dobândirea de către elevi a competențelor specifice care au o complexitate progresivă, în cei doi ani de studiu. Ținând cont de specificul disciplinei *Educație civică*, este recomandată utilizarea unor strategii didactice variate, aplicate într-un cadru educațional favorabil pentru manifestarea spiritului tolerant, deschis către recunoașterea și interiorizarea valorilor și normelor morale, care încurajează interacțiunea socială pozitivă, participarea/implicarea elevilor la propria formare, exersarea unor comportamente moral-civice. Sunt recomandate strategiile didactice care dezvoltă capacitatea de comunicare a elevilor, care stimulează explorarea și activitatea independentă a acestora.

Cadrele didactice pot utiliza diferite tipuri de strategii didactice, precum:

- a) *strategii inductive* bazate pe utilizarea exemplelor - din povești, fabule, desene animate sau din viața reală - pentru identificarea și recunoașterea trăsăturilor persoanei, a grupurilor mici din care elevii fac parte; exemplele pot fi utilizate și pentru identificarea unor norme morale, a unor situații de respectare/încălcarea a unor reguli și norme, a rolului normei morale ca model de acțiune;
- b) *strategii analogice* care utilizează modele - din povești sau din experiența proprie - pentru caracterizarea persoanei, a grupurilor din care fac parte elevii, pentru analizarea regulilor și a relațiilor din cadrul grupului;
- c) *strategii euristice* bazate, de exemplu, pe: descoperire, dialog euristic, problematizare, pentru explorarea grupurilor mici; realizarea unor povestiri, dramatizări privind aplicarea unor reguli simple de conduită în familie, în grupul de joacă, în grupul de învățare; realizarea unor colaje cu imagini, fotografii care prezintă elemente specifice ale localității, țării, ale spațiului european.

Ca educație pentru integrarea în colectivitate, disciplina are un accentuat caracter practic-aplicativ și presupune respectarea unor exigențe ale învățării durabile. Ca trasee metodice adecvate pentru abordarea unor situații de învățare, strategiile didactice care pot fi dezvoltate de către cadrele didactice presupun utilizarea metodelor didactice moderne, care permit îmbinarea activităților individuale cu cele de grup și frontale, contribuind la dezvoltarea atitudinilor activ-participative și la formarea spiritului civic, astfel:

- implicarea elevilor în învățarea prin acțiune (experiențială), în activități bazate pe sarcini concrete, în învățarea prin descoperire, prin cooperare, prin confruntarea de idei;
- utilizarea unor metode activ-participative, interactive de învățare: discuții, dezbateri, tehnici și metode de gândire critică, rezolvarea de probleme, simularea, jocurile de rol - care pun accent pe construcția progresivă a cunoștințelor și a capacităților, pe dezvoltarea creativității elevilor;
- utilizarea calculatorului, ca mijloc modern de instruire, pentru creșterea gradului de atractivitate și a dimensiunii interactive a activității de învățare;

- valorificarea oportunităților oferite de mediul electronic de instruire (filme didactice, prezentări cu ajutorul noilor tehnologii, ilustrări audio/video ale unor situații);
- implicarea elevilor în proiecte simple cu conținut moral-civic în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale.

Proiectele pot avea diferite teme, adecvate vârstei elevilor. Astfel, la clasa a III-a, temele se pot referi la:

- clasă, de exemplu: „Jurnalul clasei”; „Regulamentul scris și ilustrat al clasei mele”;
- școală, de exemplu: „Școala mea verde”;
- comportamente moral-civice, de exemplu: „Măinile mici fac fapte mari”; „Circulăm și ne purtăm responsabil pe stradă”;
- tradiții locale, de exemplu: „Târgul de Paște/Mărțișor”; „Obiceiuri de iarnă”.

Rezultatele proiectelor pot fi: un jurnal care prezintă diversele activități la care au participat elevii în cursul anului școlar; un regulament al clasei ilustrat cu desene; un cod ilustrat privind comportamentul pe stradă; un album/un portofoliu/un colaj (care prezintă: școala și activități de îngrijire a spațiilor verzi din școală; implicarea elevilor în acțiuni de colectare de haine, jucării, rechizite pentru donații; tradiții locale etc.).

La clasa a IV-a, temele proiectelor se pot referi la:

- clasă, de exemplu: „Cutia cu fapte bune”;
- școală, de exemplu: „Ziua porților deschise”;
- comportamente moral-civice, de exemplu, „Sunt un copil civilizată”, „Cunoaște-ți drepturile”, „Școala tuturor”;
- tradiții locale, de exemplu: „Târgul de Paște/Mărțișor”, „Obiceiuri de iarnă”;
- monumente din România, din alte țări europene, incluse în patrimoniul mondial UNESCO, de exemplu: „Călător în țara mea”, „Călător în Europa”.

Rezultatele proiectelor pot fi: o colecție de fapte bune realizate de elevii clasei; un cod ilustrat al bunelor maniere, pe înțelesul copiilor; un album/un portofoliu/un colaj/o pagină web (care prezintă activități organizate în școală, competiții între clase pe diferite teme, tradiții locale; monumente UNESCO din România, din alte țări europene etc.).

Educația copiilor pentru integrarea în comunitate este un demers complex și îndelungat. Este necesar ca acest demers derulat în context formal, în cadrul școlii, să fie susținut prin activități complementare, realizate în contexte nonformale și informale (în cadrul parteneriatului școală-familie-comunitate), care pot valorifica, în sens creativ și constructiv, experiența copilului, precum:

- acțiuni comunitare de ecologizare a spațiilor verzi din apropierea unităților școlare; plantarea de flori și copaci; acțiuni de monitorizare a evoluției unei mici zone/unui rond de flori/unui copac din școală și/sau din apropierea unității școlare;
- realizarea, în spații publice din comunitate, a unor expoziții cu desene, pe tema comportamentului civic;
- organizarea de târguri cu produse realizate de copii în scopul strângerii de fonduri pentru donații;
- strângerea de haine, jucării, rechizite pentru grupuri defavorizate;
- vizite (la muzee, biblioteci, unități economice, primărie, poliție, judecătorie), excursii tematice etc., întâlniri ale elevilor cu reprezentanți ai comunității locale, pentru cunoașterea comunității (în sens restrâns sau mai larg), pentru conștientizarea rolului pe care îl are fiecare persoană în viața și în funcționarea normală a comunității.

Participarea părinților la acțiunile organizate de școală conduce la întărirea relației părinte-copil, la sporirea comunicării școală-familie, dar și la valorizarea de către adulți a necesității de a oferi exemple de implicare și comportament civic.

Proiectarea activității didactice

Proiectarea demersului didactic pentru o unitate de învățare începe cu lectura personalizată a programei școlare. Lectura se realizează în succesiunea următoare: de la competențe generale, la competențe specifice, la conținuturi, de la acestea din urmă la activități de învățare. Este necesar să se răspundă succesiv la următoarele întrebări:

- În ce scop voi face? (sunt identificate competențele specifice de format la elevi în cadrul respectivei unități de învățare);
- Ce conținuturi voi folosi? (sunt selectate conținuturi);
- Cum voi face? (sunt determinate activitățile de învățare);
- Cu ce voi face? (sunt analizate resursele, de exemplu, resurse materiale, de timp, forme de organizare a clasei de elevi);

- Cât s-a realizat? (se stabilesc instrumentele de evaluare).

Exemplificând, proiectarea demersului didactic pentru o unitate de învățare la clasa a III-a (*Raporturile noastre cu animalele și plantele*) implică următoarele posibile răspunsuri la întrebările formulate:

- În ce scop voi face? – poate fi vizată competența specifică 2.2. *Manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele;*
- Ce conținuturi voi folosi? – pot fi selectate, de exemplu, conținuturile:
 - *Ce sunt animalele și plantele?*
 - *Nevoia de plante și animale*
 - *Atitudini față de plante și animale: atenție/neatenție, grijă/nepăsare, delicatețe/brutalitate, compasiune/lipsă de compasiune, curaj/frică, respect/lipsă de respect, iubire/ură*
- Cum voi face? – pentru exemplul considerat, pot fi alese activitățile de învățare propuse de programa școlară: *imaginarea unor povestiri privind raporturile persoanei cu plantele și animalele, care valorizează atitudini pozitive față de acestea; realizarea, în perechi, la alegerea elevilor, a unor scurte compuneri, dialoguri, scheme, desene, referitoare la cum anume cred elevii că le-ar plăcea plantelor și animalelor să se comporte oamenii cu acestea; punerea elevilor în situația de a-și exprima gânduri, sentimente, atitudini față de lucruri, plante, animale și de a susține nevoia de plante, animale (pornind, de exemplu, de la imagini, texte, desene animate, filme adecvate vârstei elevilor);* în măsura în care consideră necesar, cadrul didactic poate modifica aceste activități de învățare sau poate propune alte activități de învățare (de exemplu, cadrul didactic poate realiza cu elevii exerciții de alegere a animalului/plantei simbol pentru sine/pentru colegul/pentru prietenul său și de motivare a alegerii făcute);
- Cu ce voi face? – pot fi, utilizate de exemplu, resurse materiale (povestiri, seturi de imagini); resurse de timp (5 ore); forme de organizare a clasei de elevi (în perechi, pe grupe);
- Cât s-a realizat? – utilizarea, de exemplu, a unei probe orale ca instrument de evaluare.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățare. În acord cu finalitatea urmărită prin studiul disciplinei *Educație civică* la clasele a III-a și a IV-a, evaluarea este utilă și pentru elevi (prin înregistrarea progreselor pe care le fac în procesul de învățare), dar și pentru cadrele didactice (prin contribuția la îmbunătățirea activității didactice); pe baza feed-back-ului primit de la elevi, cadrele didactice pot să facă schimbări în procesul de învățare pentru a-l îmbunătăți (atât din perspectiva proiectării, cât și a alegerii strategiilor didactice). Este necesar să se acorde atenție evaluării sub cele trei forme cunoscute: evaluare inițială, continuă sau formativă și sumativă, ca procese definitorii de cunoaștere a individualității elevilor cuprinși în procesul educațional.

Evaluarea trebuie să se realizeze în mod preponderent ca evaluare continuă, formativă. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, recomandăm utilizarea unor forme și instrumente complementare, cum sunt: proiectul, portofoliul, autoevaluarea/autoevaluarea activității în grupuri mici, observarea sistematică a activității și comportamentului elevilor. Observarea comportamentului elevilor este importantă în programele de educație centrate pe elev, constituie fundamentul evaluării și constă în urmărirea atentă și sistematică a comportamentului unui copil fără a interveni, cu scopul de a sesiza aspectele sale caracteristice. Pentru a-l influența în mod optim, profesorul trebuie să redescopere mereu copilul în dinamica ipostazelor inedite ale individualității lui.

Este necesar, de asemenea, ca evaluarea să se realizeze ca *evaluare de competențe*, respectiv, să pună în evidență ceea ce au dobândit elevii în raport cu competențele vizate (care includ cunoștințe, abilități, atitudini), fără să fie redusă exclusiv la ce și cât anume știe elevii.

Grupul de lucru

Eugen STOICA	Ministerul Educației Naționale
Angela TEȘILEANU	Institutul de Științe ale Educației
Marius AVRAM	Centrul Național de Evaluare și Examinare
Elena BĂLAN	Școala Superioară Comercială „N. Kretzulescu”, București
Dorina CHIRIȚESCU	Colegiul Național „Sf. Sava”, București
Gabriela DUMITRU	Școala Gimnazială „Ionel Teodoreanu”, București
Eugenia OLARIU	Colegiul Național „Spiru Haret”, Tecuci
Irina Terecoasă	Colegiul Național „Elena Cuza”, București